

Stipendieforskarens vardag

Ett nytt lönesystem som baserar sig på individuell lönesättning är med stormsteg på väg in i de finska universiteten. Ett viktigt mål för Forskarförbundet (*Tieteentekijöiden liitto*), forskarnas fackförening, är att nå ett resultat där människor med liknande arbetsuppgifter får samma lön. Sonja Grönblom från Forskarföreningen vid Åbo Akademi ger sig i kast med den gråzon som stipendieforskarna i dagsläget befinner sig i.

En fråga som sällan aktualiseras är stipendieforskarnas situation i relation till dem som har en fast anställning. På ytan finns det kanske inget som skiljer två forskares arbete inom ett ämne åt. Skillnaden syns bara i vad de har i plånboken och vilket socialt skydd deras arbete berättigar dem till.

Som stipendieforskare är vi inte jämlika med anställda forskare. Givetvis är vi tacksamma för de stipendier vi får, vilka ger oss möjligheten att överhuvudtaget utöva forskning, men trots det befinner vi oss i en beklämmande situation. Att ansöka om stipendium är mycket tidskrävande och stressande och ovissheten över nästa månads inkomst kan vara mycket betungande, vilket givetvis inverkar negativt även på själva forskningen.

I och för sig kan man fråga sig om forskarstuderanden har rätt att eftersträva samma förmåner som förvärvsarbetanden ute i arbetslivet eller som de anställda forskardoktorerna? På sätt och vis kunde man säga att vi forskarstuderanden studerar för att få en examen och att vi inte kan kräva samma förmåner, att vi rent ut sagt är otacksamma som önskar något annat. Å andra sidan kunde man även jämföra forskarstuderande med avlönade praktikanter ute i arbetslivet.

Men även andra än forskarstuderanden, nämligen utexaminerade doktorer, forskar på stipendium. Skall inte alla forskare som utövar så gott som samma arbetsuppgifter vara jämställda med varandra?

Företagshälsovård

Stipendieforskarna står utanför företagshälsovården. Då en forskare är tjänstledig och forskar på stipendium bör denna alltså söka sig till en annan hälsovård. Forskardoktorer som till exempel hankar sig fram på tillfälliga förordnanden och stipendium, bör i så fall växla mellan företagshälsovård och den kommunala hälsovården. En forskarstuderande kan

välja mellan att använda sig av studenthälsan, genom att betala kåravgiften, eller den kommunala hälsovården. Lyckas en forskarstuderande däremot få en tillfällig projektanställning kan denna få använda sig av företagshälsovården, vilket därmed leder till ett pendlande mellan olika slag av hälsovård. Nuförtiden krävs dock en fyra månaders kontinuerlig anställning för att kunna utnyttja företagshälsovård, vilket gör att en person som ofta tvingas byta finansiär står utanför företagshälsovården.

Företagshälsovården kostar dryga 33 euro per 20 minuter för den som vill anlita företagshälsovården men som för tillfället är utan anställning, vilket skall jämföras med den kommunala hälsovården som kostar 11 euro för de tre första läkarbesöken under året, och med studenthälsan för vilken vid ÅA uppbärs en kåravgift om 70 euro (av vilka 35 utgör hälsovård) per läsår. Alla forskare skulle säkerligen uppskatta en kontinuitet i hälsovården, men vi känner oss också tvingade att välja det billigaste alternativet. Givetvis kan kontinuiteten även skötas med en kopia på personens sjukjournal (kan fås avgiftsfritt) som stipendieforskaren själv kan transportera mellan olika hälsovårdsstationer allt efter behov.

Sjuk- och moderskapsledighet

Stipendieforskarna har ingen rätt till sjukledighet med lön. Tanken är att en stipendiat som insjuknar skall meddela till finansiären samt till Folkpensionsanstalten och därefter lyfta ”ersättning av sjukförsäkringen enligt allmänt gällande normer” under den tid personen är sjukledig.

Vad gäller moderskapsledigheten så heter det att ”stipendiattiden bör avbrytas för minst två månader under moderskapsledigheten.” Ersättning kan dock fås enligt gällande normer. Här inverkar dock inte utbetalade stipendiebelopp på den ersättning som fås. Detta innebär att stipendiaten inte har rätt till samma slag av moderskapsledighet som en anställd har. Visserligen kan stipendietiden förlängas med motsvarande tid vilket är positivt.

Arbetslöshetsersättning och pension

En stipendiat som hör till facket betalar en avgift till arbetslöshetskassan men har trots det ingen som helst rätt till arbetslöshetsersättning (det vill säga om man inte varit anställd vid något tillfälle). Inte heller utbetalas arbetslöshetsersättningar från Folkpensionsanstalten till forskarstuderanden så länge som personen i fråga är inskriven som en sådan. Och tyvärr kan det uppstå luckor i stipendieutdelningen. Givetvis kan stipendiaten få studiestöd under en sådan lucka, om sådana fortfarande finns kvar outnyttjade, men denna summa är som känt mycket lägre än arbetslöshetsersättningen.

En stipendiat betalar inte automatiskt pensionsavgift. Vissa stipendiebeviljare erbjuder att betala en del av beloppet till ett visst försäkringsbolag och stipendiaten står för resten själv. Långt i från alla erbjuder detta, och en stipendiat som önskar pensionsspara är då tvungen att betala in hela summan på något privat sparkonto.

Förbud mot extra inkomster

Många stipendier förutsätter tjänstledighet, vilket omfattar att man inte heller får undervisa, vare sig på arbetsplatsen eller för andra instanser, inte ens på kvällstid. Själva tanken är givetvis god. Arbetsgivaren kan då inte utöva påtryckning för att få stipendiaten att undervisa, och förberedelser för undervisning kan vara mycket tidskrävande. Men det här betyder också att stipendiaten inte kan dryga ut sin kassa på något vis om denna så skulle önska. Vill man vrida det till sin spets har alltså stipendiaten inte rätt till biinkomster.

Vissa finansiärer tillåter däremot två timmars ”institutionstjänst” per vecka. Här råder dock en ganska vid tolkning över dessa två timmar. Om jag har förstått det rätt så betyder det alltså inte att enbart själva undervisningen, utan all förberedelse samt allt institutionsarbete, skall inberäknas. Och om stipendiaten undervisar, skall denna inte ersättas för det utförda arbetet?

Personal eller inte?

De flesta har väl möjlighet att få ett arbetsrum- eller plats, en telefon och en dator, så i den bemärkelsen kan de flesta stipendiaten betraktas som personal. Det råder dock oklarheter kring stipendieforskarnas rättigheter, till exempel när det handlar om nycklar. Har vi rätt till nycklar under kategorin personal eller skall vi betala för dem enligt kategorin studeranden, eller har vi överhuvudtaget rätt till nycklar?

Även i samband med akademivalen uppstod det en del orättvisor. Endast de som är anställda eller får stipendium i minst sex månader fick rösta i valet som övrig personal. Det här betyder att de som hade arbetat som timlärare (minst 112 timmar) under det gångna året fick rösta. Det samma gällde en vikarie och den tjänstlediga ordinarien: båda fick rösta trots att de representerade samma tjänst. Däremot fick en forskarstuderande som för tillfället försörjde sig på studiestöd inte rösta. En forskarstuderande på studiestöd kan vara lika aktiv och knuten till universitetet som en stipendieforskare eller en projektanställd forskare, men förnekas trots det rösträtt. Dessutom räknas inte forskare som för tillfället forskar på annan ort (med olika finansieringskällor) som röstberättigade, medan projektanställda forskare på annan ort däremot har rösträtt. Är detta rättvist?

Avslutande frågor

Det är viktigt att poängtera att det så klart förekommer skillnader i utbetalningssätten, restriktionerna, beloppen samt beviljningsgrunderna hos de olika stipendiebeviljande instanserna. Forskarna förstår också givetvis finansiärernas situation. Dels är de bundna till donatorernas önskan och dels vill de ju ha valuta för pengarna. Detta bör respekteras, men situationen är likväl beklämmande för stipendiaten.

Hur kunde då situationen förbättras? Vi hoppas se en ljusning gällande en del av det jag tagit upp, såvida förslaget gällande garantier av social- och pensionsskydd för stipendieforskare går igenom. Tyvärr är detta inte en heltäckande lösning på alla problem. Borde ansvaret då ligga hos institutionen eller universitetet för att stipendiaten skall kunna leva ett liv jämförbart med en anställds? Borde endast de som kan garanteras inkomst beviljas studierätt, à la Sverige? Kunde stipendierna vara större och på annat sätt fördelade, så att de till exempel beviljades för färre personer men för längre utbetalningsperioder? Eller kunde situationen förbättras om finansiärerna snarare skulle gå in för att stöda större

projekt? Borde det trots allt ligga på stipendiatens ansvar att åstadkomma något under stipendietiden, det vill säga utan restriktioner, så att det vore tillåtet att undervisa på kvällar och veckoslut eller sälja äpplen på torget om man så önskar?

Som det nu ser ut så är det endast de som har råd att själva bekosta sina forskarstudier som kan forska. När stipendieforskare upplever att de inte klarar sig på de stipendier eller andra ersättningar de får vid eventuella husbyggen eller vid tillökning får de därmed dryga ut sin kassa med "egen finansiering". (Här bör poängteras att själva stipendiebeloppet ofta kanske inte är så mycket högre än 1 200 € för doktorander med magisternivå eller motsvarande, 1 300 € för licentiater och 1 400 € för doktorer, per månad.) Eller skall stipendiater vara beredda att skjuta fram eventuella privata behov i framtiden då en eventuell anställning hägrar?

Vi bör även ställa frågor angående universitetens finansiella situation: har de möjlighet att erbjuda oss forskarplatser? Kan de erbjuda kontinuerlig finansiering för forskare eller är det meningen att forskningen skall finansieras till största delen med stipendier eller annan extern finansiering? Men även större frågor måste ställas: värdesätts forskning i vårt samhälle; anser beslutfattarna att forskning behövs överhuvudtaget?

Sonja Grönblom

är forskarstuderande i nationalekonomi och
kassör för Forskarföreningen vid Åbo Akademi
sonja.gronblom@abo.fi